

*Латишина І. С.,**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри менеджменту освіти та психології
Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради*

Постановка проблеми: У Національній доктрині розвитку освіти зазначено: Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, дотримання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту.

На забезпечення якості освіти спрямовуються матеріальні, фінансові, кадрові та наукові ресурси суспільства і держави.

Проте, до сьогодні не існує єдиного визначення якості освіти і це зрозуміло – якість освіти є постійно змінюваним поняттям, залежним від вимог часу. Зі зміною технологічного суспільства з індустріального на інформаційне суттєво змінилися функції освіти, її кінцева мета. Освіта все більше спрямовується на задоволення потреб особистості.

Якщо ми розглянемо функції освіти, то зрозуміло, вони поділяються на ті, що забезпечують функціонування та розвиток суспільства, і в якості результатів яких зацікавлена держава та суспільство. І такі, що забезпечують соціалізацію та розвиток особистості у даному суспільстві. Якість результатів цих функцій цікавить кожного з нас. Таким чином ми маємо дві категорії якості освіти: зовнішню якість, критерієм якої є вимоги держави (це державні стандарти), і внутрішню якість, критерієм якої є ступінь задоволення кожного учня. Методи відстеження та удосконалення зовнішньої якості освіти достатньо глибоко досліджені і визначені.

Що стосується внутрішньої якості освіти, то виникає необхідність досліджень спрямованих на методологічне та технологічне її забезпечення. Зважаючи на те, що запити кожної особистості є унікальними, ми не маємо можливості створити стовідсоткові умови відповідності їх задоволення, а тільки максимально створювати умови для самореалізації кожної особистості.

Реалізувати таке складне завдання можливо лише на діагностичній основі, інформаційну базу якої формує внутрішкільний моніторинг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Детально поняття, функції та моделі організації моніторингу розглянуті у роботах українських вчених Г.Єльнікової[1,2], Т.Лукиної[3], О.Маринівської[4], С.Подмазіна[5], В.Приходько та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття: Якщо моніторинг зовнішньої якості освіти у достатньому ступені досліджений, обґрунтований і забезпечений науково, методично, технологічно, то моніторинг внутрішньої якості освіти у кожному навчальному закладі проводиться або на інтуїтивному підґрунті, або за неузгодженими між собою розрізненими методиками.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): Метою даної статті є визначення методологічних засад цілісної системи внутрішнього шкільного моніторингу, спрямованого на забезпечення особистісно-орієнтованої системи навчання та підвищення внутрішньої якості освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження: Для забезпечення внутрішньої якості освіти метою моніторингу має бути система максимально спрямована на запити кожного учня даного навчального закладу за умови забезпечення виконання державних стандартів. Практично, це має бути моніторинг готовності колективу до навчальної діяльності (відповідність педагогів запитам держави з одного боку і контингенту – з іншого), моніторинг процесу (комфортність, ефективність реалізації власних можливостей під час уроку) та моніторинг результату (результати навчальних досягнень учнів, а через них – вчителів).

Організація моніторингових досліджень пов'язана з певною низкою проблем. Школа є багатофакторною системою, що значно збільшує кількість напрямів досліджень, ускладнює узагальнення результатів моніторингу. Серйозну проблему створює процес обробки отриманих результатів. Часто результати стартового контролю обробляються іноді до середини або кінця листопаду коли вони не можуть бути використаними для корекційної діяльності, тому що ситуація вже змінилася і вчителі провели корекційну роботу спираючись на власну інтуїцію, а на цей час вони вже готуються до завершення першого семестру. Чим швидше обробляється моніторингова інформація, тим ефективніше проходить корекційна робота. Допомогти прискорити обробку та узагальнення можливо за допомогою програм автоматизації.

У запорізькому регіоні нами були розроблені такі програми-автоматизації моніторингових процедур, що охоплюють максимально повний цикл моніторингових досліджень на рівні навчального закладу.

Як методологічна основа таких програм було взято методики, запропоновані провідними українськими педагогами-ученими – доктором педагогічних наук, професором Галиною Василівною Єльніковою[2] і доктором педагогічних наук, професором Оксаною Яківною Маринівською[4]. Важливим принципом їх запровадження є принцип адаптивності, що суттєво підвищує ефективність обраних методик. Тобто, важливим є такі підходи: сприйняття методики усім педагогічним колективом, що дозволяє використовувати методику не тільки як критерій оцінювання під час перевірки, а й для самовдосконалення кожного учителя у обраному педагогічним колективом напрямку; перехід від моніторингу до само моніторингу, що зменшує навантаження на адміністрацію навчального закладу, зменшує спроби профанації та фальсифікації кінцевих результатів.

Методикою відстеження готовності учителів навчального закладу до здійснення професійної діяльності було обрано принцип моделювання педагогічної діяльності(за Єльніковою Г.В.).

На підготовчому етапі моніторингу творчою групою навчального закладу, освітнього округу або декількох навчальних закладів що добровільно співпрацюють розробляється факторно-критеріальна модель учителя на основі кваліметричного підходу [3]. В основу якої може бути покладено стандартна універсальна модель, розроблену Галиною Василівною. Всі учителі знайомляться з даною моделлю, здійснюють самооцінку власної діяльності за вказаними критеріями. Раз на п'ять років під час підготовки учителя до атестації проводиться незалежна експертна оцінка кваліфікованими спеціалістами, яка порівнюється з результатами самооцінки. Програмним методом проводяться підрахунки відповідності професійного рівня учителя, акцентується увага на виявлені проблеми.

Перевагою такого підходу є високий рівень об'єктивності отриманих результатів та конкретні вказівки кожному учителю щодо удосконалення його професійної майстерності.

Компетентнісний підхід, задекларований в основних документах регламентуючих освіту України передбачає не

тільки наявність творчого потенціалу педагогів, а й його практичну реалізацію. Виявити рівень ефективності практичної діяльності педагога ми можемо тільки під час уроку. Отже оцінка ефективності уроку педагога має велике значення щодо забезпечення ним якісної освіти. Методикою оцінки ефективності уроку обрано векторний аналіз уроку, розроблений доктором педагогічних наук, професором Оксаною Яківною Мариновською. Програма автоматизації векторного аналізу уроку дозволяє моментально отримати результати і візуальний аналіз наявних проблем за шістнадцятьма векторами-напрямами, що охоплюють такі академічні класичні показники як цілепокладання та цілереалізацію, так і показники особистісно-орієнтованості й активізації творчої активності. Напів-автоматично заповнювана технологічна картка уроку прискорює та спрощує процес документування відвіданого уроку.

Технологія векторного аналізу може бути розглянута також як модель сучасного компетентісно-орієнтованого уроку, що дозволяє її використання під час підготовки учителем та для самооцінки та самоаналізу.

Попередні методики проведення моніторингу ефективно діагностують причини проблем організації та результативності навчального процесу. Наявність проблем діагностується проведенням моніторингу рівнів навчальних досягнень учнів.

Під час проведення таких вимірювань ми маємо проблему неузгодженості методик обробки та узагальнення моніторингової інформації. Показник рівня навчальних досягнень має на сьогодні декілька підходів до вимірювання: за середнім балом, за відсотками навченості або якості набутих знань, за кваліметричним показником, за розподілом за рівнями навчання, дванадцятибальною, рівневою шкалами, тощо.

При цьому різні підходи до вимірювання одного показника характеризують його по-різному і аналітичні інтерпретації при використанні різних підходів можуть не збігатися. Так, наприклад, результативність навчання за середнім балом свідчить лише про усереднений ступінь оволодіння державними стандартами. При цьому залишається поза увагою, якою саме частиною стандартів оволодів об'єкт контролю і наскільки це відповідає його особистим запитам та потребам. Наприклад, середній бал 6 для випускника гімназії і класу ЗПР має різне змістовне наповнення.

Відсотковий розподіл учнів за рівнями навчання показує на який рівень навчання учитель спрямував свою роботу. Перехід з нижчого рівня на середній свідчить про підсилення роботи з базовими основами предмету, а перехід з середнього на достатній рівень говорить про увагу до набуття практичних навичок застосування набутих знань, зміщення результатів в бік високого рівня свідчить про розвиток творчих здібностей. Зворотні процеси є індикаторами аналогічних негативних тенденцій.

Кваліметричний показник рівня навчальних досягнень відображає рівень досягнень учня з урахуванням його власних можливостей, індивідуальних особливостей, специфіки навчального процесу. Його змістом є ступінь досягнення бажаного результату. Однаковий рівень знань для різних об'єктів матиме різні кваліметричні виміри. Певний інтерес для аналізу представляє показник динаміки рівня навчальних досягнень учнів, різка зміна якого свідчить про виникнення критичного процесу.

Для повної картини результативності навчального процесу бажано мати та співставляти всі вище зазначені показники. Підрахунок всіх показників не автоматизованим методом вимагає значного часу і призводить до значної кількості механічних помилок. За принципом накопичення помилок, отримана у такий спосіб інформація не є достовірною і не може бути покладена в основу управлінського аналізу.

Для забезпечення моніторингу рівнів навчальних досягнень учнів нами було розроблено комплекс комп'ютерних програм, за допомогою якого автоматично вираховуються всі вище зазначені показники при введенні лише числової інформації про навчальні досягнення учнів різних класів з основних базових предметів.

Інформація автоматично узагальнюється по предмету, кожному учителю, класу з усіх предметів, паралелі, методичному об'єднанні, школі вцілому. Узагальнена інформація подається у числовому(табличному) вигляді і візуалізованому(діаграми та графіки).

Реалізація особистісно-орієнтованого спрямування навчального процесу вимагає наявності показників, що відображають не тільки ступінь досягнення державних стандартів(ступінь досягнення зовнішньої якості освіти), а й ступінь реалізації власного потенціалу(самореалізації).

В ході практичного експерименту з цією метою було розроблено формулу кваліметричного показника рівнів навчальних досягнень учнів, який відображає ступінь відповідності реального процесу до особистісного бажаного результату. Скоригований кваліметричний показник свідчить про ступінь самореалізації внутрішнього потенціалу і дозволяє вчителю організувати індивідуальну корекційну роботу. Динаміка показників інформує про позитивне або негативне зрушення, дозволяє виявити появу тенденцій.

Кваліметричний показник було обрано основним важелем управління якістю освіти і індикатором стану освітнього процесу. Стабільність динаміки показника свідчить про стабільність освітнього процесу, а корекція бажаного результату дозволяє отримувати показник самореалізації. Таким чином отримані показники не залежать від специфіки й типу закладів освіти, особливостей контингенту і максимально враховують освітні потреби, що дозволяє оцінювати ступінь задоволеності споживачів освітніх послуг.

Застосування кваліметричного підходу дозволяє за результатами введених даних відповідно до запиту формувати моделі:

- віртуального учня класу, школи, району;
- віртуального вчителя школи, предметного методичного об'єднання, району;
- віртуального закладу району.

Обробка введених даних на сервері здійснюється практично миттєво паралельно із процесом заповнення бази даними. З внесенням останніх результатів одночасно створювався числовий звіт по учню, учителю, закладу тощо.

З метою посилення контролю за достовірністю отриманих результатів у бланку для введення даних було створено дефектний звіт. При появі помилок у даному звіті формувалася інформація про клас та вид контролю в яких були допущені помилки. Таким чином забезпечується достовірність результатів досліджень, якої неможливо досягти під час ручної обробки інформації.

Поєднання результатів всіх напрямів моніторингових досліджень значно спрощують аналітичну діяльність керівних кадрів загальноосвітнього навчального закладу. Обробка результатів діагностичних вимірів здійснюється практично миттєво, що вивільняє час для аналітичної діяльності і корекційної роботи. При виявленні певної тенденції або наявної проблеми уточнення інформації не потребує додаткового часу, а здійснюється у автоматично сформованих документах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку: Таке поєднання методик моніторингових досліджень дозволяє ефективно виявляти проблеми закладу освіти та визначати шляхи їх усунення. Подальша робота у даному напрямку може охоплювати мережеві підходи до збору та узагальненню моніторингової інформації та прискоренню доведення результатів та рекомендацій до кінцевого споживача.

Резюме. В статті обгрунтовано необхідність створення системи експертної оцінки, яка б здійснювала аудит

педагогічної діяльності всіх об'єктів на всіх ієрархічних рівнях за широким спектром напрямів діяльності. **Ключові слова:** адаптивне управління, моніторинг, контроль, педагогічний аудит, самоаналіз педагогічної діяльності, якість освіти.

Резюме. В статті обоснована необхідність створення системи експертної оцінки, яка б здійснювала аудит педагогічної діяльності всіх об'єктів на всіх ієрархічних рівнях по широкому спектру напрямів діяльності. **Ключевые слова:** адаптивное управление, мониторинг, контроль, педагогический аудит, самоанализ педагогической деятельности, качество образования.

Summary. The article substantiates the need for an independent peer review system, which would be carried out audits of all educational facilities at all hierarchical levels in a wide range of activities. **Keywords:** adaptive control, monitoring, control, educational and audit, introspection of pedagogical activity, quality of education.

Література

1. Єльнікова Г. В. Моніторинг діяльності керівника школи / Галина Василівна Єльнікова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – №1. – С. 97–102.
2. Єльнікова Г.В. Адаптивне управління; сутність, характеристика, моніторингові системи : колект. моногр. / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, О. М. Касьянова, Г. А. Полякова, та ін.; за заг. ред. Г. В. Єльнікової. – Чернівці: Технодрук, 2009 – 572 с.
3. Лукіна Т.О., Патрикєєва О.О. Моніторинг якості освіти: теорія та практика. – К.: Плеяди, 2005. – 112 с. – Авторські: с. 3-62.
4. Мариновська О. Школа векторного проект-дизайну: [наук.-метод. посіб.] / Оксана Мариновська. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2008. – 140 с.
5. Подмазін С. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління освітніми системами // Освіта і управління. – 1997. – Т. А. – № 1. – С.137-139.